

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ป่าชายเลนหรือป่าโกงกาง (mangrove forest หรือ intertidal forest) เป็นระบบนิเวศที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยป่าชายเลนมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชายฝั่งทะเล เป็นระบบนิเวศที่มีสถานะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นแหล่งอาหารและเป็นแหล่งขยายพันธุ์สัตว์น้ำ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนทั้งหลาย อีกทั้งยังป้องกันการทลายของชายฝั่ง เป็นตะแกรงธรรมชาติในการกรองสิ่งปฏิกูลที่ปะปนมากับน้ำทะเล ช่วยเก็บกักตะกอนที่มากับกระแสน้ำทำให้เกิดเป็นดินเลนงอกใหม่

ในปี พ.ศ. 2504 พบว่ามีพื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทยมีจำนวน 2,299,375 ไร่ ใน 24 จังหวัดของประเทศ ได้แก่ ภาคตะวันออก ภาคกลาง ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย และภาคใต้ฝั่งอันดามัน โดยมีการกระจายของพื้นที่ป่าชายเลนในภาคตะวันออก 187,500 ไร่ ภาคกลางมีพื้นที่จำนวน 6,875 ไร่ ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยมีพื้นที่จำนวน 645,000 ไร่ และภาคใต้ฝั่งอันดามันมีพื้นที่จำนวน 1,446,250 ไร่ ในช่วงปี พ.ศ. 2547 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้มีการรวบรวมการเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลน โดยพบว่าพื้นที่ของป่าชายเลนในประเทศไทยได้อัตราลดลงเหลือพื้นที่รวมทั้งสิ้นอยู่ที่ 1,460,621.86 ไร่ มีการกระจายของพื้นที่ป่าชายเลนในภาคตะวันออก 152,309.76 ไร่ ภาคกลางมีพื้นที่จำนวน 41,426.18 ไร่ ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยมีพื้นที่จำนวน 177,293.32 ไร่ และภาคใต้ฝั่งอันดามันมีพื้นที่จำนวน 1,089,592.61 ไร่ จากข้อมูลสถิติพบว่าป่าชายเลนมีอัตราที่ลดลงอย่างต่อเนื่องอย่างเห็นได้ชัด โดยพื้นที่ของป่าชายเลนนั้นมีอัตราแนวโน้มลดลงอย่างรวดเร็วโดยคิดเฉลี่ย 38,909 ไร่ ต่อปี

การลดลงหรือการถูกทำลายของพื้นที่ป่าชายเลนนั้นมีผลสืบเนื่องมาจากในอดีตพื้นที่ป่าชายเลนได้ถูกบุกรุกและเปลี่ยนสภาพไปเพื่อการใช้ประโยชน์ต่างๆเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน คือ 1) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้มีเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนเป็นพื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น การทำนาเกลือ การเลี้ยงปูทะเล และการเลี้ยงหอยแครง เป็นต้น โดยมีเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนเป็นพื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำถึง 466,500.80 ไร่ 2) การเกษตรกรรมโดยใช้ประโยชน์

พื้นที่ของป่าชายเลนที่น้ำทะเลท่วมไม่ถึงหรือพื้นที่ที่มีบริเวณสูงในการทำการเกษตร เช่น การทำนาข้าว ทำสวนยางพารา และทำสวนมะพร้าว เป็นต้น ได้นำพื้นที่ป่าชายเลนไปใช้ในการทำพื้นที่ทำการเกษตรถึง 246,613.24 ไร่ 3) การทำนาเกลือโดยพบในบางจังหวัด คือ สมุทรสงคราม สมุทรสาครและเพชรบุรี ได้นำพื้นที่ป่าชายเลนไปใช้ในการทำพื้นที่ในการทำนาเกลือถึง 174,800.80 ไร่ 4) การใช้ประโยชน์จากพันธุ์ไม้ในป่าชายเลน โดยเฉพาะไม้โกงกางซึ่งมีคุณสมบัติที่นำมาเผ่าถ่านที่มีคุณภาพดี มีการใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ อีกทั้งพันธุ์ไม้อื่นๆ ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น การก่อสร้าง ใช้เป็นสมุนไพรและเครื่องมือประมง ทำให้มีการลักลอบตัดไม้ในป่าชายเลนเกินที่กำหนด 5) การขยายตัวของชุมชนเมื่อมีความต้องการที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นหรือมีการพัฒนาแบบแผนต่างๆ โดยเฉพาะในด้านอุตสาหกรรม การสาธารณูปโภค การสร้างที่อยู่อาศัย หรือแม้แต่การใช้สถานที่เป็นที่รับขยะมูลฝอยต่างๆ ก็จะทำให้เกิดการแปรสภาพพื้นที่ป่าชายเลนเป็นพื้นที่สำหรับการรองรับกิจกรรมดังกล่าวเช่นกัน

โดยพื้นที่ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงครามเป็นพื้นที่ที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าชายเลนไว้ค่อนข้างสูง เมื่อมีการพัฒนาของระบบเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องก็ส่งผลให้ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงครามถูกคุกคามจากการพัฒนาด้านต่างๆ ในบางพื้นที่เช่นเดียวกับจังหวัดอื่นๆ โดยการใช้สอยประโยชน์จากป่าชายเลนที่มากเกินไปส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงครามสูญเสียไปในบางพื้นที่ ซึ่งแทบจะไม่สามารถทำการประมงชายฝั่งได้ ประชาชนในบางพื้นที่ได้มีการร่วมมือร่วมใจกันเพื่อฟื้นฟูสภาพของป่าชายเลนเพื่อให้มีความอุดมสมบูรณ์เหมือนดังอดีต แต่ก็ยังคงมีบางพื้นที่ที่ไม่ได้รับความตื่นตัวในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จนทำให้พื้นที่ป่าชายเลนบริเวณนั้นทรุดโทรมและเสื่อมโทรม เกิดความแตกต่างของความอุดมสมบูรณ์แต่ละพื้นที่ ประกอบกับประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่บริเวณป่าชายเลนประกอบอาชีพประมง เมื่อความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนแต่ละพื้นที่ในจังหวัดสมุทรสงครามมีความแตกต่างกัน ชาวประมงในแต่ละพื้นที่ก็จะมีปริมาณการจับและรายได้ที่แตกต่างกันด้วยเช่นกัน จึงทำให้เป็นที่มาของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ว่าความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนมีผลต่อปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้และรายได้สุทธิที่ชาวประมงได้รับนั้นมากหรือน้อยเพียงใด โดยการแบ่งพื้นที่ป่าชายเลนออกเป็นตามความสมบูรณ์ของป่าชายเลน

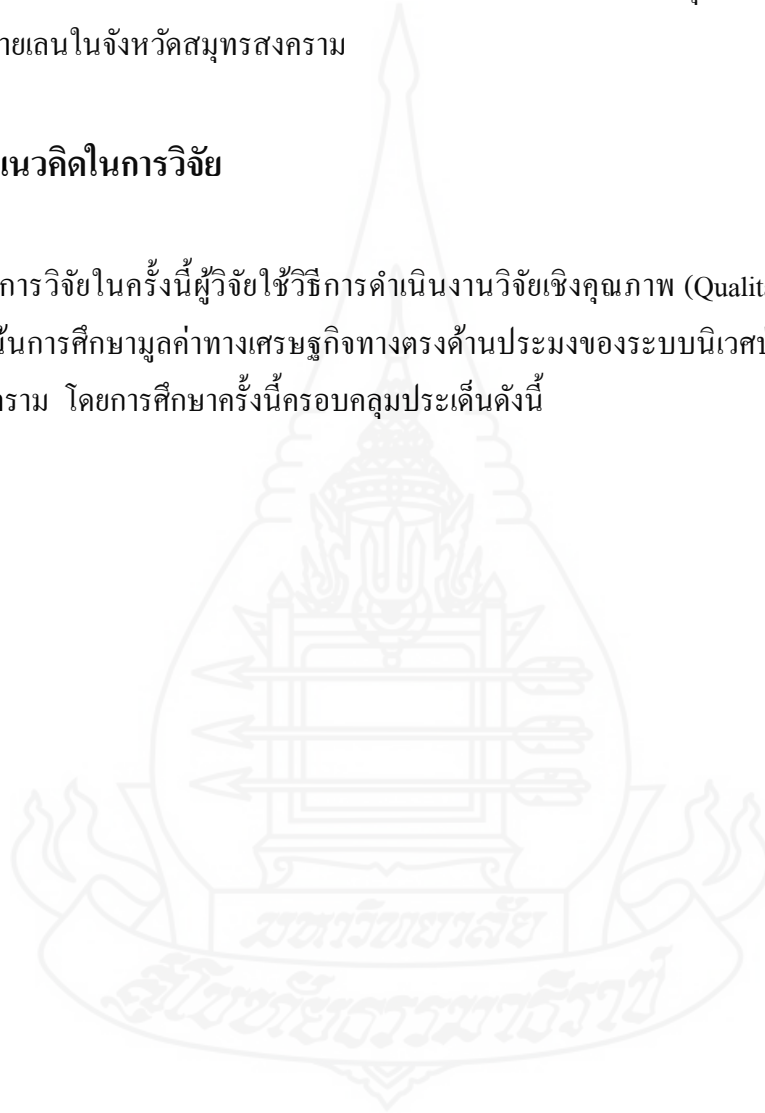
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

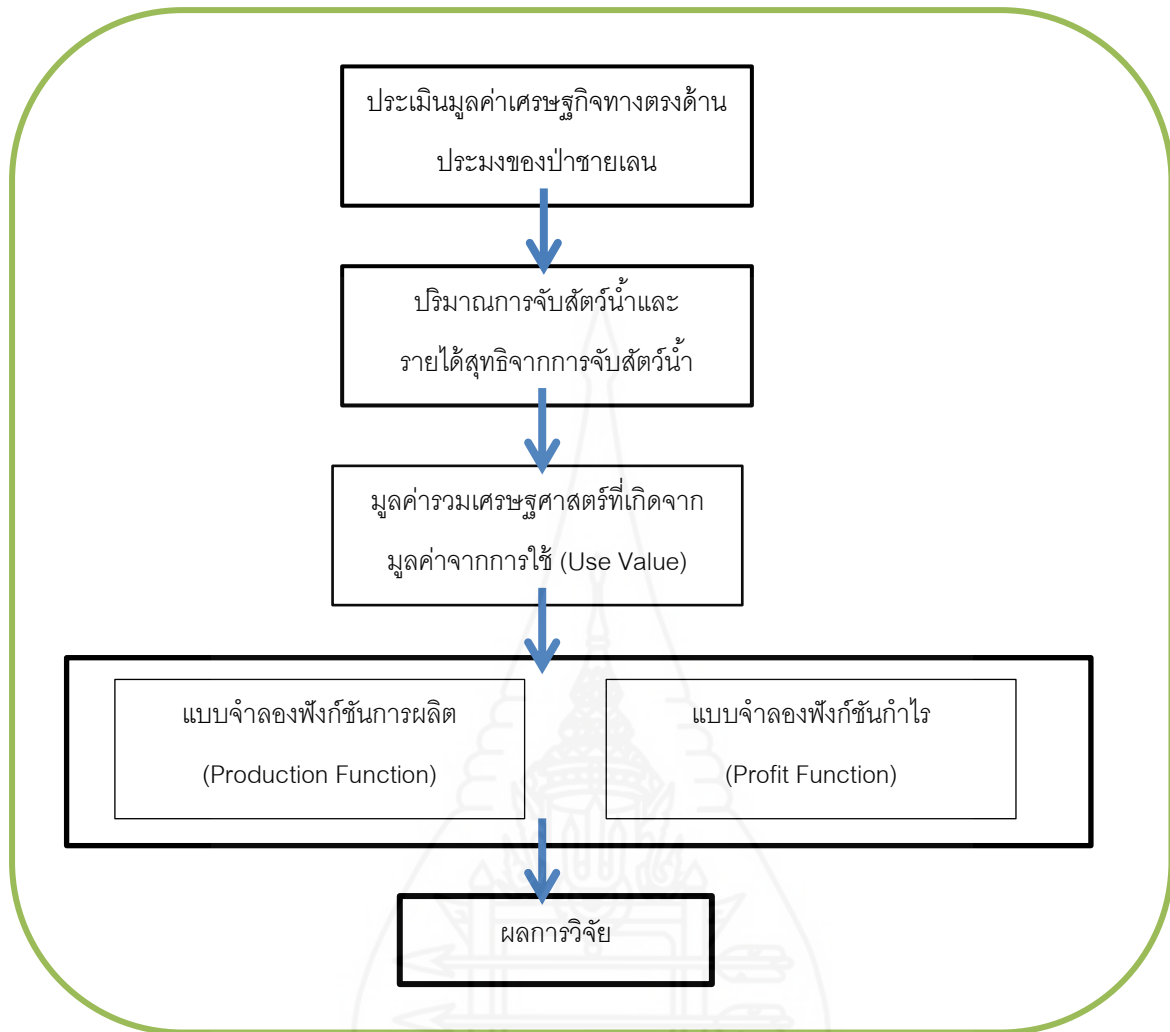
2.1 เพื่อศึกษาประเมินมูลค่าเศรษฐกิจทางตรงด้านประมงของระบบนิเวศป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม

2.2 เพื่อวิเคราะห์ตัวแปรที่มีผลต่อปริมาณการผลิตและรายได้สุทธิของชาวประมงที่อาศัยพึ่งพาป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษามูลค่าทางเศรษฐกิจทางตรงด้านประมงของระบบนิเวศป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยการศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมประเด็นดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. ขอบเขตการของการวิจัย

4.1 ขอบเขตของเนื้อหา โดยการศึกษาเป็นการศึกษามูลค่าเศรษฐกิจทางตรงของระบบนิเวศป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีเนื้อหาในการวิเคราะห์ดังนี้ ดำเนินการศึกษามูลค่าเศรษฐกิจของระบบนิเวศป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงครามในการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนของชุมชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรของป่าชายเลนในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม ตามที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์

4.2 ขอบเขตของพื้นที่และการดำเนินการวิจัย ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 7 (สมุทรสงคราม) สำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่งที่ 2 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 3 หมู่บ้าน 135 ครัวเรือน

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการนิยามคำศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์มูลค่า เศรษฐกิจของระบบนิเวศป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ดังนี้

5.1 ป่าชายเลน หมายถึง ระบบนิเวศที่ประกอบด้วยพืชและสัตว์หลายชนิดอาศัยและ ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสภาพแวดล้อมที่เป็นดินเลน น้ำกร่อย หรือมีน้ำทะเลท่วมถึงสม่ำเสมอ โดย พบทั่วไปตามที่ราบปากแม่น้ำ อ่าว บริเวณชายฝั่งทะเลในเขตน้ำขึ้นน้ำลง โดยในที่นี้ให้หมายถึง ป่า ชายเลนจังหวัดสมุทรสงคราม โดยกว้างไม่เกิน 100 เมตร เริ่มจากแนวชายฝั่งทะเล

5.2 การทำการประมงชายฝั่ง หมายถึง การจับสัตว์น้ำรอบๆบริเวณเขตพื้นที่ป่าชายเลน เช่น การจับปูทะเล การจับกั้งตักแตน การจับกุ้งแชบ๊วย หรือการจับปูม้า เป็นต้น

5.3 การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ หมายถึง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในบริเวณชายฝั่งของป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยในที่นี้หมายถึงการเพาะเลี้ยงหอยแครง หอยแมลงภู่ เป็นต้น

5.4 มูลค่าป่าชายเลน หมายถึง การเข้าไปทำกิจกรรมบางอย่างในบริเวณพื้นที่ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม เช่น การเก็บของในป่าชายเลน การตัดไม้ การจับสัตว์น้ำ การเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำบริเวณชายฝั่ง เพื่อการบริโภคในครัวเรือนหรือนำมาจำหน่ายในรอบการศึกษา โดยมูลค่าที่ เกิดจากการใช้ประโยชน์ทางตรงและทางอ้อมของประชาชนในเขตพื้นที่ป่าชายเลนในจังหวัด สมุทรสงคราม โดยในที่รวมถึงรายได้สุทธิในการทำประมงและ/หรือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

5.5 มูลค่าจากการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนทางตรง หมายถึง มูลค่าที่เกิดจากการใช้ ประโยชน์จากผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้รับจากป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม เช่น ไม้ชนิด ต่างๆ สัตว์น้ำในบริเวณป่าชายเลน เช่น ปูทะเล กั้งตักแตน ปลากระพง ปลากระบอก หอยชนิดต่างๆ เช่น หอยแมลงภู่ หอยแครง เป็นต้น

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ว่ารายได้สุทธิจากการจับสัตว์น้ำในบริเวณป่าชายเลนและบริเวณใกล้เคียงเป็นเท่าไร ซึ่งเป็นข้อมูลที่สามารถประกอบการวิเคราะห์ประโยชน์ในการลงทุนเพื่อรักษาป่าชายเลน

